

Wyrok z dnia 6 maja 2008 r.

I UK 362/07

Kontynuowanie zatrudnienia wyklucza nabycie prawa do wcześniejszej emerytury na podstawie § 1 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki (Dz.U. Nr 28, poz. 149 ze zm.).

Przewodniczący SSN Teresa Flemming-Kulesza, Sędziowie SN: Zbigniew Korzeniowski, Andrzej Wróbel (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 6 maja 2008 r. sprawy z odwołania Marty C. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w N.S. o wcześniejszą emeryturę, na skutek skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 6 lipca 2006 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e n i e

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Krakowie wyrokiem z dnia 12 września 2005 r. oddalił odwołanie Marty C. (wnioskodawczyni) od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w N.S. (organ rentowy) z dnia 5 maja 2005 r. odmawiającej wnioskodawczyni prawa do wcześniejszej emerytury dla pracownika opiekującego się dziećmi wymagającymi stałej opieki.

Sąd ustalił między innymi, że wnioskodawczyni w 1996 r. została ustanowiona opiekunem prawnym dla swojego brata (urodzonego w 1959 r.) zaliczonego w 1987 r. do I grupy inwalidzkiej jako niezdolnego do pracy i wymagającego stałej opieki drugiej osoby. Wnioskodawczyni posiada wymagane do uzyskania wcześniejszej emerytury ponad 20 lat okresów składkowych i nieskładkowych. Na dzień 31 grudnia 1998 r. była zatrudniona w pełnym wymiarze czasu pracy. Stosunek pracy ustał w dniu 14 grudnia 2001 r. na skutek likwidacji zakładu pracy. W okresie od dnia 25

grudnia 2001 r. do dnia 20 stycznia 2002 r. wnioskodawczyni pobierała zasiłek dla bezrobotnych. W okresie od 21 stycznia 2002 r. do 31 grudnia 2004 r. była zatrudniona, a od dnia 31 marca 2005 r. ponownie pobierała zasiłek dla bezrobotnych.

Zdaniem Sądu Okręgowego przeszkodą w przyznaniu wnioskodawczyni prawa do wcześniejszej emerytury jest pozostawanie przez wnioskodawczynię w zatrudnieniu w dniu ustalenia istnienia tego prawa (31 grudnia 1998 r.), a także w późniejszych okresach, w których była zatrudniona, oraz kiedy pobierała zasiłek dla bezrobotnych. Z § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki (Dz.U. Nr 28 poz. 149 ze zm., dalej jako „rozporządzenie z 1989 r.”) wynika zaś, iż warunkiem nabycia prawa do wcześniejszej emerytury jest niemożność podjęcia pracy albo konieczność jej zaprzestania ze względu na stan zdrowia dziecka i konieczność sprawowania nad nim stałej opieki.

Sąd Apelacyjny w Krakowie wyrokiem z dnia 6 lipca 2006 r. [...] oddalił apelację wnioskodawczyni od powyższego wyroku Sądu pierwszej instancji. Sąd zważył między innymi, że przepis § 1 ust. 1 rozporządzenia z 1989 r. uzależnia prawo do wcześniejszej emerytury od niemożności kontynuowania zatrudnienia ze względu na konieczność sprawowania stałej opieki nad dzieckiem z powodu stanu jego zdrowia. Sąd nie podzielił poglądu, że nie jest przeszkodą do przyznania wcześniejszej emerytury fakt wykonywania pracy przez wnioskodawczynię. Ustania zatrudnienia nie można bowiem uzależniać od decyzji organu rentowego o przyznaniu emerytury, ponieważ jest to rażące naruszenie powołanego przepisu rozporządzenia z 1989 r.

W ocenie Sądu emerytura dla osób opiekujących się dziećmi ze względu na stan ich zdrowia ma kompensować utratę możliwości uzyskania przez ubezpieczonego dochodu z własnej pracy, jest świadczeniem szczególnym i stanowi odstępstwo od ogólnych zasad nabywania prawa do emerytury. Z tego powodu warunki do jej nabycia należy stosować ściśle, co wyklucza słuszność twierdzenia wnioskodawczyni, aby na równi traktować sytuację, w której ubezpieczony w myśl ustawy „nie może lub nie mógł kontynuować zatrudnienia” z sytuacją, gdy co prawda wykonywał pracę i jednocześnie sprawował opiekę, ale czynił to ze szczególnym wysiłkiem i nakładem nadmiernym w stosunku do tego, który byłby wymagany, gdyby nie pracował. Zdaniem Sądu punkt ciężkości wśród tych przesłanek tkwi w stałości opieki i jej kwalifikowanym charakterze, związanym z brakiem możliwości samodzielnego spełniania przez dziecko czynności pielęgnacyjnych lub samoobsługowych. Z kolei „sta-

łość” tej kwalifikowanej opieki wyraża się w konieczności jej sprawowania w sposób ciągły, codziennie, bez jakiegokolwiek przerwy i w zasadzie przez całą dobę, co wyklucza możliwość podjęcia zatrudnienia. Sąd stwierdził, że skoro wnioskodawczyni w dniu 31 grudnia 1998 r. pozostawała w stosunku pracy i pracowała z przerwami, a ponadto pobierała zasiłek dla bezrobotnych, to nie spełnia ona warunku określonego w § 1 ust. 1 rozporządzenia z 1989 r.

Wnioskodawczyni zaskarżyła powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie skargą kasacyjną, w której zarzuciła naruszenie prawa materialnego, tj. § 1 ust. 1 rozporządzenia z 1989 r., poprzez błędną jego wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na nieuzasadnionym przyjęciu, że warunkiem koniecznym nabycia prawa do wymienionego świadczenia jest ustanie stosunku pracy do dnia 31 grudnia 1998 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie ma uzasadnionych podstaw. Nie jest trafny zarzut naruszenia zaskarżonym wyrokiem przepisu § 1 ust. 1 rozporządzenia z 1989 r. stanowiącego, że „§ 1. 1. Matce, która nie mogła lub nie może kontynuować zatrudnienia z powodu stanu zdrowia swojego dziecka, wymagającego - bez względu na wiek - jej stałej opieki oraz pielęgnacji lub pomocy w czynnościach samoobsługowych, przysługuje prawo do wcześniejszej emerytury, jeżeli spełnia łącznie następujące warunki: 1) ma okres zatrudnienia określony w art. 26 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin, zwanej dalej „ustawą”; 2) sprawuje osobistą opiekę nad dzieckiem, które: a) zostało zaliczone do I grupy inwalidów, bez względu na przyczynę chorobową inwalidztwa, albo b) zostało zaliczone do II grupy inwalidów z powodu jednego ze stanów chorobowych wymienionych w ust. 3, a inwalidztwo dziecka istnieje od urodzenia albo powstało przed ukończeniem 18 roku życia.”

Powyższy przepis ustanawia dwie grupy przesłanek nabycia prawa do wcześniejszej emerytury, a mianowicie przesłanki dotyczące osoby sprawującej opiekę nad dzieckiem oraz przesłanki dotyczące dziecka, nad którym opieka jest sprawowana. Do pierwszej grupy przesłanek należą następujące wymagania: 1) niemożność kontynuacji zatrudnienia z powodu stanu zdrowia dziecka, 2) okres zatrudnienia określony w art. 26 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu eme-

rytalnym pracowników i ich rodzin, 3) sprawowanie osobistej opieki nad dzieckiem. Do drugiej grupy przesłanek należą następujące wymagania: 1) wymagania zaliczenie dziecka do I grupy inwalidów, bez względu na przyczynę chorobową inwalidztwa, albo do II grupy inwalidów z powodu jednego ze stanów chorobowych wymienionych w § 1 ust. 3 rozporządzenia z 1989 r., 2) inwalidztwo dziecka istnieje od urodzenia albo powstało przed ukończeniem 18 roku życia. Wymagania te powinny być spełnione łącznie, czyli jednocześnie w chwili zaprzestania zatrudnienia dla sprawowania opieki (I UK 135/07).

W rozpoznawanej sprawie jest sporne, jak należy rozumieć przesłankę „nie może lub nie mogła kontynuować zatrudnienia z powodu stanu zdrowia dziecka”, która jest organicznie (logicznie i funkcjonalnie) powiązana z przesłanką konieczności sprawowania osobistej opieki nad dzieckiem. Skarżąca jest zdania, że pojęcie „nie może lub nie mogła kontynuować zatrudnienia” oznacza, że dla prawidłowego sprawowania obowiązku opieki, niewymagającego nadmiernego nakładu pracy, niezbędne jest ustanie stosunku pracy. Pojęcie to obejmuje - zdaniem skarżącej - także przypadki, w których ubezpieczony - ze względów finansowych - kontynuuje zatrudnienie i „z nadmiernym wysiłkiem” sprawuje opiekę na dzieckiem. Według skarżącej, jeżeli ubezpieczony pracuje, ale następuje to „kosztem” opieki nad dzieckiem wymagającym stałej opieki, innymi słowy zaniedbuje sprawowanie opieki, to tym samym spełnia warunki do nabycia prawa do emerytury.

Poglądy te są oczywiście bezpodstawne. Przede wszystkim należy zważyć, że przepisy prawa ubezpieczeń społecznych powinny być interpretowane ściśle, co w zasadzie oznacza, że przepisy te powinny być interpretowane zgodnie z regułami wykładni językowo-logicznej i że wyłączona jest wykładnia *contra i praeter legem*. Z niebudzącego wątpliwości brzmienia przepisu § 1 ust. 1 rozporządzenia z 1989 r. wynika, że jedną z przesłanek nabycia prawa do wcześniejszej emerytury jest to, aby osoba, o której mowa w tym przepisie, „nie mogła lub nie może kontynuować zatrudnienia z powodu stanu zdrowia dziecka”, co oznacza konieczność zaprzestania (kontynuowania) zatrudnienia z tego właśnie powodu. Nie ma więc podstaw do przyjęcia, że prawo do wcześniejszej emerytury może nabyć osoba, która nadal i jednocześnie kontynuuje zatrudnienie. Wykładnia językowo-logiczna powyższego przepisu całkowicie wyklucza możliwość jego rozumienia w taki sposób, że w pewnych okolicznościach kontynuowanie zatrudnienia nie stoi na przeszkodzie w nabyciu prawa do wcześniejszej emerytury, a mianowicie wtedy, gdy kontynuowanie zatrudnienia

jest powiązane z „nadmiernym wysiłkiem” w sprawowaniu opieki nad dzieckiem. Rezultaty tej wykładni mają swoje potwierdzenie w regułach wykładni systemowej i funkcjonalnej. Sąd Najwyższy odnosząc się do prawnej konstrukcji wcześniejszej emerytury wyraźnie stwierdził, że emerytura ta „nie ubezpieczała przecież niezdolności do pracy ze względu na wiek, lecz niemożność kontynuowania zatrudnienia (uzyskania wynagrodzenia) z powodu konieczności zapewnienia dziecku opieki, zatem pracę zastępowała opieka nad dzieckiem, która wykluczała dalsze zatrudnienie, stąd wynagrodzenie było zastępowane przez emeryturę. Prawo do emerytury i jego realizacja nie mogło odbywać się bez świadczenia zastępującego wynagrodzenie.” (I UK 135/07).

Całkowicie bezpodstawny jest pogląd skarżącej, że „jeżeli ubezpieczony pracuje, ale następuje to „kosztem” opieki nad dzieckiem wymagającym stałej opieki, innymi słowy zaniedbuje sprawowanie opieki, to tym samym spełnia warunki do nabycia prawa do emerytury.” Przede wszystkim należy zważyć, że prawo do wcześniejszej emerytury chroni zarówno interes osoby sprawującej opiekę, jak i interes dziecka, nad którym opieka ma być lub jest sprawowana. Interes osoby sprawującej osobistą opiekę nad dzieckiem wyraża się w prawie do otrzymania świadczenia emerytalnego celem dalszego sprawowania osobistej opieki nad dzieckiem bez konieczności kontynuowania zatrudnienia. Interes dziecka polega z kolei na tym, aby osoba, która sprawuje nad nim osobistą opiekę, wykonywała tę opiekę w sposób ciągły i nieprzerwany, co jest możliwe tylko wtedy, gdy osoba opiekująca się nie kontynuuje zatrudnienia. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 27 kwietnia 2004 r., II UK 297/03 (OSNP 2005 nr 1, poz. 11), jednoznacznie stwierdził, że „sprawowanie stałej opieki przez osobę korzystającą z wcześniejszej emerytury na podstawie przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 maja 1989 r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki (Dz.U. Nr 28, poz. 149 ze zm.) oznacza wykonywanie tej opieki w sposób ciągły, codzienne, bez przerwy i w zasadzie przez całą dobę, co wyklucza możliwość równoczesnego świadczenia pracy na podstawie stosunku pracy.” W związku z tym nie ma mowy o tym, aby prawo do emerytury uzyskała osoba, która - jak w niniejszej sprawie - kontynuuje zatrudnienie na podstawie stosunku pracy i jednocześnie zaniedbuje sprawowanie osobistej opieki nad dzieckiem.

Biorąc powyższe pod rozwagę Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.

=====